

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНА БОРОТЬБА УКРАЇНЦІВ У ХХ ст. У ФОЛЬКЛОРНІЙ ТРАДИЦІЇ ЖИТЕЛІВ СЕЛА УЛИЧНЕ

Національно-визвольна боротьба українського народу, прагнення до самостійного, державницького життя – магістральний напрямок нашої вітчизняної історії. Ця омріяна національна ідея стала метою життя багатьох поколінь українців. Кращі її представники жертвували собою задля її втілення. Їхній героїзм ставав прикладом для інших. Однією із форм пошанування героїв стало поетичне слово, втілене у пісню, яку творили, плекали, передаючи із уст в уста, із покоління в покоління. Виконання цих творів було проявом нескореності духу, незламності у боротьбі. Пісня ставала зброєю, якої боялися вороги, могутнім засобом виховання патріотизму підростаючих поколінь. Це сприяє появі нових героїв, котрі готові до боротьби задля утвердження ідей національно-державного розвитку України. Саме це підтверджує і життя уродженця села Уличне лейтенанта ЗСУ Івана Габчака, котрий загинув в зоні АТО 29 серпня 2014 року.

Найвище піднесення у боротьбі за державну незалежність України – національно-визвольний рух середини ХХ століття. Він був найбільш масовим, довготривалим і надзвичайно жертвним. Кожен населений пункт став ареною як збройної боротьби, так й ідеологічного протистояння. Учасники продемонстрували масовий героїзм, жертвовність і самопожертву. Поколінню людей, що жили в ті часи, довелося пройти через нечувані страждання, поневіряння по тюрма, таборах. Це не могло пройти безслідно і залишило глибокий слід у свідомості наших співвітчизників, в їх історичній пам'яті. Тож цілком природно, що ці події отримали відповідний вияв в усній народній творчості, і, передовсім, у пісенній.

Фольклор національно-визвольної боротьби українців середини ХХ ст. – це величний пласт матеріалу, який збережений у народній пам'яті. Як зауважив відомий фольклорист Г. Дем'ян “жодна попередня історична епоха не народила такого різноманітного і багатющого фольклору, в тому числі і пісенного”¹.

Початки публікацій фольклору національно-визвольної боротьби мають місце на сторінках підпільних видань ще в буремні 40-х рр. ХХ ст. У повоєнний період відбувається систематизація повстанських пісень завдяки українській діаспорі. Саме їм присвячений окремих том у “Літописі УПА”².

В підрадянській Україні записи, збереження, виконання повстанських пісень були демонстрацією незламності національного духу, нескореності, проявом пошани до світлої пам'яті полеглих героїв. Вони побутували в народному середовищі, хоча із зрозумілих причин не могли стати предметом відкритих наукових досліджень.

З відновленням української державності створилися умови для вільного вивчення повстанського фольклору. Численні публікації цих матеріалів побачили світ у 90-х роках минулого століття. Однак найбільш прилучився до дослідження повстанського фольклору Григорій Дем'ян, котрий займався не тільки записами творів, а й став авто-

ром фундаментального монографічного дослідження української повстанської пісенної традиції, що вийшло друком у 2003 році³. Власне у ньому детально проаналізовано доробок українських фольклористів із вивчення зазначеної проблеми⁴.

Особливістю цієї публікації є те, що у ній використано матеріали записані від жителів одного села – с. Уличне Дрогобицького району (зберігаються в архіві автора). Це дає можливість простежити процес утвердження, зберігання традицій повстанської пісні.

У селі найбільшими носіями фольклорних традицій національно-патріотичного спрямування є Савчин Василь Андрійович (1929 р. н.) та Братковська Анна Андріївна (1933 р. н.). Будучи братом і сестрою, вони перейняли ці пісні від мами, від родичів, які були очевидцями та учасниками національно-визвольної боротьби. Саме записи від них лягли в основу дослідження. Спогадами про ці буремні часи, з частим наспівуванням пісень, ділилася Пилат Розалія Іванівна (1915 – 2010). У процесі підготовки статті окремі уточнення автор робив у подружжя Пилат Тараса Івановича (1942 р. н.) та Ориси Василівни (1947 р. н.). При розширенні кола інформаторів траплялися повтори творів і фрагментарне знання тексту. Спостерігається також звуження репертуару повстанських пісень у середовищі людей більш молодого покоління.

Повстанська пісня творилася відповідно до давніх традицій відображення історичних подій у поетично-пісенній творчості народу. Оспіваний у піснях образ козака-воїна надихав майбутніх борців за кращу долю до військових звитяг. Полеглі у бою ставали прикладом для наслідування. Ці сюжетні мотиви відображені у пісні “Стоїть явір над водою”, яка записана в селі. Козацька могила, калина на ній, пташки, що прилітають із рідного краю стали символами зв’язку загиблого козака з Україною.

Пісенний фольклор національно-визвольної боротьби українців ХХ ст. розвивується із стрілецьких пісень, які були в активному репертуарі у часи Першої світової війни і наступні десятиліття, та продовжився національно-патріотичними творами періоду Другої світової війни й повстанського руху в Україні.

Серед стрілецьких пісень, які відомі жителям села, побутує пісня Михайла Гайворонського “Іхав стрілець на війноньку”. Вона у процесі подальшої фольклоризації поширилася в Галичині і побутує в численних варіантах⁵. Вдала мелодія, лірична тональність вплинули також на широку популярність пісні Романа Купчинського “Як з Бережан до кадри”⁶. Вона відома у численних варіантах, один із яких побутує і в середовищі уличнянців.

До стрілецького репертуару відноситься й пісня “А в неділю рано, ще сонце не сходить” Події оспівані в ній стосуються буремного періоду, коли після розвалу Австро-Угорської імперії постає Західноукраїнська народна республіка. Практично водночас починається українсько-польська війна 1918 – 1919 рр. Патріотичне піднесення, готовність до боротьби за власну державу передають слова приспіву, який рефреном повторюється після кожного куплета. В його текст органічно вписано національне привітання українців:

Ой слава, ой слава, Україні слава,
Слава Україні і Героям слава.

На основі пісні згодом розвинулися твори, адаптовані до повстанських реалій⁷.

Складовою частиною фольклору національно-визвольної боротьби українців є націоналістичні пісні, які постали в 20 – 30-х рр. ХХ ст., в умовах польської поневолення. Це і твори, пов’язані з історією Української народної республіки, так і присвячені збройному спротиву новій окупаційній владі.

Жителям села Уличне знайома пісня “Немов той олень, загнаний в болото”. В сюжеті твору – розстріл більшовиками 22 листопада 1921 року полонених вояків армії УНР, які приймали участь в Другому Зимовому поході. Їх могила поблизу містечка Базар у Житомирській області стала місцем історичної пам’яті українців, а незламний дух героїв був прикладом для наслідування майбутніми поколіннями. Ця пісня була популярна у повстанському середовищі і відома у різних варіантах⁸.

Поразка українців в державницьких устремліннях 1918 – 1920 рр., спричинила розчленування України. Галичина стає складовою частиною Польщі, яка проводить антиукраїнську політику. Найбільш дієвою силою спротиву антиукраїнській політиці Польщі в цей час була ОУН, яка проводила численні акції, в тому числі й бойові. Одна з них – невдала спроба нападу на поштове відділення в Городку, яку здійснили уродженці Трускавця Василь Білас і Дмитро Данилишин. Їх страта 23 грудня 1932 р. стала резонансною подією в краї. Пам’яті героїв народ склав цілу низку пісень, які широко побутували і до нині відомі в краї. Варіант однієї із них – “Під Львовом чорна хмара” – записаний в Уличному. В образах оспіваних героїв народ увічнив стійкість, мужність, готовність до самопожертви борців за долю рідної землі, “за вкраїнське добро”, “щоб визволити Україну від польського ярма”.

З кінця 1930-х рр. у середовищі українців почали поширюватися пісні, присвячені пам’яті полковника Євгена Коновальця, лідера національного руху, засновника і керівника ОУН, вбитого агентом НКВС 23 травня 1938 року. Цій події було присвячено багато творів, які широко побутували в народному середовищі. У селі з цього циклу відома пісня “Сумна вістка на Вкраїні”.

До націоналістичних пісень міжвоєнного періоду відноситься і пісня “Триста літ, триста літ минає”. В с. Уличне зберігся дещо скорочений варіант цього твору. Більш повні тексти опубліковані З. Лавришиним у збірнику повстанських пісень⁹. Відлік часу у триста літ ведеться з часів, відколи Україна зазнала поразки в ході національно-визвольного руху середини XVII ст. Після цього тяжкі часи настали для України, люди “в кайданах вмирили”, для них “тюрми будували”. Однак нескореність, незламність, готовність повстати супроти поневолювачів була стрижнем національного духу, що і відображає провідна ідея цього твору.

У пісенний репертуар національно-визвольного руху середини ХХ ст. державницьке життя, коли у жовтні 1938 – березні 1939 рр., коли постала Карпатська Україна, яку галичани та представники української еміграції розглядали як початковий етап боротьби за відновлення незалежної України. І хоча, з огляду на тогочасні міжнародні обставини, Карпатоукраїнська держава не змогла утвердитися, але ці події засвідчили прагнення українців південних схилів Українських Карпат жити вільним соборним державницьким життям, що й відображає пісня “В тридцять восьмому році”, яка також відома у селі.

Із початком воєнного лихоліття Другої світової війни військовою силою, що боролася за утвердження Української державності, здійснювала збройний опір окупаційним військам, стає УПА. Характер народно-пісенної творчості цього періоду зазнає відповідних змін. Виникають численні нові твори, основними мотивами яких є оспівування бойових перемог і гіркоти поразок, дій бойових підрозділів, возвеличення героїв. Їх основною ідеєю є заклик до боротьби, до звільнення, до руйнування тюрем¹⁰.

Звичною практикою для військових формувань є продукування маршових пісень, творення яких має в Україні давню традицію. Серед них в селі записаний фрагмент пісні “Там десь далеко на Волині”. Її автор Василь Прийма, він же “Чорногора”, при-

святив цей твір пам'яті керівника крайового Військового Штабу УПА Північно-Західних Земель Василя Івахіва, полеглого 13 травня 1943 року в бою з німцями біля с. Черниж Маневицького району Волинської області¹¹. У процесі фольклоризації твору у тексті відбулися деякі зміни. Зокрема, у записаному в с. Уличне варіанті фразу “Згинув Івахів – наш Василь” змінено на “То був Іван і Василь”. Це свідчить, що поступово пропам'ятна пісня трансформується у загальнопатріотичну, а образи Івана і Василя стають збірними, типовими учасниками боротьби.

Популярною в повстанському середовищі і була пісня “Вже вечір вечоріє”. До слова, її включили у “Збірник революційних пісень”, виданий в підпільних умовах ще у 1946 р.¹² Змалювавши реалії бойового життя, автор цього твору закликає тих, “хто любить Україну, український народ” вступати до лав повстанської армії:

Хто любить Україну, український народ
Вступай до повстанців без всяких перешкод.

Аналогічний заклик також є основною ідеєю і пісні “Ліс – наш батько”:

Ліс – наш батько, темна нічка – мати,
Кріс і шабля – це наша рідня.
Кидай, козаче, дівчину молоду,
Йди в ряди УПА, це – жінка твоя.

Мотив поміняти жінку на бойове товариство притаманний українській пісенній традиції, – досить згадати загальновідому пісню про Сагайдачного. Однак на відміну від козацького молодецтва Сагайдачного, у цьому творі змальовані більш значимі причини участі у боротьбі з ворогом:

Вже набридли большевицькі тюрми,
Вже набридла большевицька кров.

Готовність до боротьби виражається закликом до озброєння:

Забирайте кріси і гранати,
Будем наших ворогів стріляти,
Нехай знають большевицькі кати,
Як українці за волю стоять.

Реалії бойового життя вояків УПА не могли оминати повстанські поети. Саме це змальовано у пісні “Там у лісі, на полянці”, яка була широко відома місцевим мешканцям.

Тема українсько-польського військового протистояння у фольклорі національно-визвольної боротьби представлена значно менше ніж боротьба УПА з большевицькими військами. У селі записано, очевидно, фрагмент пісні “Летіла пташка понад горою” – про нищення українських сіл, убивство людей поляками:

А ми ся, браття, на то дивили
Як наші села ляхи палили.
Села палили, людей вбивали,
Український нарід на муки брали.

Для повстанської пісенної традиції притаманне укладання творів, автори яких відгукувалися на реальні факти, що відбувалися у конкретному селі. Часто їх складали безпосередньо місцеві жителі. Саме це підтверджується на прикладі пісні “Село обступили”, фрагмент якої записаний від Савчина В. А.:

Село обступили, огні розложили
І до себе голову, голову просили.

Голова в Уличнім, він всьо добре знає,
Він за десять тисяч всіх друзів продає.

Іде мова про трагедію, яка мала місце в селі 30 жовтня 1946 р., коли каральний загін знищив криївку, де перебували керівники Дрогобицького надрайонного проводу ОУН. Унаслідок загинуло 10 повстанців. Згідно з поголосом, поширеним у той час, відповідальним за здачу місця перебування підпільників був тодішній голова села. На вимогу повстанців він прибув до лісу, де після допиту був страчений. У причинах цієї трагедії пробував розібратися місцевий краєзнавець Юрій Кульчицький. Однак, як випливає із матеріалів зібраних автором, переконливих доказів для такого судження немає¹³. Загалом, цей факт важливий з огляду на те, що на його прикладі бачимо як на основі реальної події постає народна пісня.

Національно-визвольна боротьба українців супроводжувалася численними жертвами. Тому оспівування полеглих героїв – одна із провідних тем повстанських пісень. Відомі такі твори і жителям с. Уличне. Це, зокрема, й пісня “У лісі у темному, серед пахучих трав”, яка, на думку О. Кузьменко, розвинулася із стрілецької пісні і на її основі з часом з’являються нові нашарування і повстанські адаптації¹⁴. До цієї тематичної групи відноситься й пісня “Хай виорють землю гранати”. У пісні “Ой там під горою сухий дуб стоїть” змальовано образ згорьованої матері, котра плаче над полеглим сином, котрий загинув “за Україну і за рідний край”.

“Могили героїв” – вічний символ української історії, на жаль. Їх оспівування – основна ідея багатьох повстанських пісень. Уличнянці, виконуючи одну із них, “Високі могили сирої землі”, виражали свій біль за полеглими національними героями.

Високі могили сирої землі,
А в тих могилах сплять діти твої.

Нищення окупантами учасників національно-державницького руху мало нечувані досі масштаби. З іншої боку, це засвідчує всеохоплюючий характер визвольної боротьби українців, численність жертв якої відображено у пісні “Ой плаче-тужить старая мати”:

Не сам оден я тут попався,
Нас триста друзів тут сидить
І що найкращий цвіт в Україні
Тяженькі муки він терпить.

Однак жодні тортури і знущання не змогли зламати патріотів. І там за ґратами чи за колючим дротом пісня стає могутньою зброєю супроти ворогів, зміцнює дух нескореності, полеглише страждання і розлуку з Батьківщиною, ріднею.

У пісенному репертуарі уличнянців була пісня “Сидів я раз з двома друзями”. У кожній строфі цього твору автори передали неабиякий драматизм. Однак ні усвідомлення “тюремної вічності”, ні “кам’яна лавка”, ні “залізо на руках” не зламали стійкість героя, думки котрого лише про “рідну Вкраїну”.

Тема прощання юнака із мамою, рідними є основою сюжету пісні “Згадай мене, матусе”. Натомість страждання дівчат у тюрмах і таборах, їх біль, розпуку і готовність до самопожертви передає пісня “Чи пам’ятаєш, люба матусе”. Ці ж мотиви наявні і в творі “Сидить Катря за решотков”.

Починаючи від поеми Тараса Шевченка “Сон”, в українській поетичній творчості застосовується прийом відображення омріяного майбутнього у формі сновидіння. Саме він реалізований у пісні “Люблю я тебе, Україно”. В тексті переданий сон, який приснився ув’язненому повстанцеві:

Сниться мені, що я на волі
 І Україна вже вільна,
 Що місто Київ є столиця,
 І провалилася Москва.

Невід'ємною складовою народної творчості повстанців є продукування творів сатирично-гумористичного спрямування. Гостре, в'їдливе слово, що викликало сміх над ворогом, позначало зневагу до нього, було засобом не тільки підняття настрою людей, а й способом утвердження бойового духу і впевненості у своїх силах. Такі явища властиві українській традиції. Згадаймо, хоча б, легендарний лист запорожців турецькому султану. Звичайно, повстанська народно-пісенна творчість також пройнята такими мотивами. Як приклад, – широко відома в повстанському середовищі пісня “Висилає Сталін діти на західні землі”, один із варіантів якої зафіксований і в Уличному.

“Справжніми перлинами повстанської пісенної творчості” назвав повстанські коломийки дослідник фольклору національно-визвольної боротьби українців Г. Дем'ян¹⁵. Їх побутування в Карпатському регіоні має давні історичні традиції. Невеликі за обсягом твори, з вдалою римою, з гострим сатиричним змістом, були дуже популярні в народі. Коломийки легко запам'ятовувались і швидко поширювались серед людей. У с. Уличне побутує низка таких творів, в сюжеті яких міститься отождоження Гітлера і Сталіна як ворогів, котрі грабуючи, “гендлюють” Україною.

Ох , яблучко, та над руїною,
 Гандлювали Гітлер-Сталін Україною.

У коломийках оспівана УПА, котра вважалася єдиною силою, що зі зброєю в руках здатна захистити народ. У них показано прагнення українців жити на рідній землі, кращої за яку немає:

В Фетерлянді я була, бачила Європу,
 Ще й до дому привезла вошей цілу копу.
 І в Сибіру я була, вошей годувала,
 Визволителі прийшли я в колгосп попала.

А мета життя в людей – боротьба “За Україну, за безмежною, ні від йоська, ні від фрїца незалежною”.

В Україні патріотичні устремління людей завжди були нерозривно з'єднані із релігійним світоглядом. Ці взаємопов'язані між собою ідеї робили ідеологію українського націоналізму більш потужною. Саме тому в народному середовищі здобули особливе визнання твори на християнську тематику. Серед них поширеними є повстанські колядки, співзвучні тогочасним реаліям. Такі твори суспільно-політичного спрямування зафіксовані і в досліджуваному селі. Одна із них складена на основі відомої колядки “Бог ся рождає”, але з дещо видозміненим початком та цілком іншим приспівом:

Бог ся рождає, хто ж Го може знати,
 Кого зродила українська мати.
 Щоб весело було всім,
 Всі по свому говорім,
 По-українськи помолись
 І співати так берись:
 Ісусе на сіні, дай волю Вкраїні,
 Боже, волю Україні дай.

Видозмін зазнала і колядка “Бог народився”. Дещо модифікований перший рядок твору, а далі – оригінальний текст:

Бог народився, хто про це міг знати,
По всій Україні стріляють гармати.
Знов голодная Москва
На Україну прийшла,
А червоні кати
Палять наші хати,
Невинних вбивають,
Кревних виважають,
Плачуть люди на нашій землі.
Лукавиць Ірод хтів нас обдурити
Червону зірку всім нам засвітити.
Але нам її не треба,
Хочем світла ми із неба,
Хочем Бога у наш край,
В тім нам, Боже, помагай.
Благослови, любий Сину,
Нашу славу Україну,
Щастя, волю, Ти для неї дай.

Ідея “благання про порятунок” пронизує і текст колядки “Рятуй нас, Христе, і Божий сину”:

Рятуй нас, Христе, і Божий Сину,
Рятуй Україну, бідну родину.
... Глянь оком щирим, о Божий Сину,
На нашу землю, на Україну.
... Дайте, Боже, дайте їм волю
Для України діждатись долі.

Її завезла в село А.Г. Костецька із Сокальщини, де вона перебувала весною-літом 1942 р. Туди її разом з іншими дітьми із села вивезли на проживання з метою порятунку від голоду. Такі форми підтримки багатодітних та бідних сімей практикували українські громадські організації в часи воєнного лихоліття.

Трагізм перших повоєнних років передає колядка “Христос ся рождає”. В цей час “наші браття на Сибіру про свята не знають”, “на землі від гарматів гори ся здригають”, “на землі наших братів кров ся проливає”. Звідси і моліня:

Ой, Ісусе милий, глянь на наші муки
Верни славу Україні, розв’яжи нам руки.
Щоби наші люди Сибіру не знали,
Щоб по тюрмах не сідали, тай не пропадали.

Серед українських колядок чи не найбільш відома “Нова радість стала”, тому в народному середовищі і по нині існує поширена практика її переробки. Змінюючи текст, автори та виконавці фольклорного твору реагували на актуальні проблеми часу, утверджували нові ідеї. Фольклористами зафіксовані твори про Українських січових стрільців¹⁶. Відомий вчений-фольклорист Олексій Дей до академічного збірника українських колядок, виданого ще в 1965 р., включив варіанти цієї колядки з с. Дорожів. Її зміст переповідає реакцію місцевих селян на призов до польського війська. Друга із с. Попелі – говорить про придушення виступів українських селян польськими карателями¹⁷. На основі цього твору формувалися і численні варіанти повстанських колядок, які виконувались на усталену мелодію¹⁸.

В Уличному теж зафіксовано колядку із традиційним зачином, але основні образи твору – “синьо-жовтий прапор”, “золотисте поле”, які введені в текст як символи “нашої України, нашої, славної з козаками”, а боротьба велася за те, “щоб комуни в Україні не було ніколи”. Кінцівка твору зазнала змін і “нова радість” асоціюється із Україною, яка “тільки що повсталася”.

Звичним явищем для жителів с. Уличне є новорічні вітання родичів, сусідів, односельчан з виконанням спеціальних колядок. І по сьогодні в селі в активному вжитку колядка “З Новим роком”. Виконанням цього твору бажали господарям, щоб Новий рік “приніс усе добре”, “щоб лихая доля вовік пропала”, “щоб старому і малому долю дав багату”. А ще бажали “сили, щастя, здоров’я”, “многа літ прожити”, а також, щоб Новий рік засвітив “всій Вкраїні для нашої втіхи”¹⁹.

У часи національно-визвольної боротьби українців ця новорічна народно-пісенна традиція збагатилася новими творами. Зокрема, в с. Уличне зафіксована новорічна колядка “Новий рік надходить”, з якою, за свідченнями інформаторів, повстанці приходили в гості на Новий рік (зараз вона практично вийшла із вжитку). В цій колядці передано весь трагізм складної епохи. Важкі часи настали в Україні, багатьох кинули в тюрми “і кайдани дали, щоб брати не встали на ноги”. Автори цього твору ввели у текст ідею-сподівання на ласку Божу, на порятунок, на краще життя, без тюрем і кайданів. Ця колядка цікава ще й тим, що у сюжеті є згадка про голодомор в Україні. Моління “за тих, що вмерли в східній Україні на голод” у колядці виступає як вияв співчуття тим, хто жив у ті страшні часи і помирав голодною смертю на рідній землі. І тут варто зауважити, що мотив голодомору в Україні колядках суспільно-політичного спрямування є достатньо рідкісним.

У повстанському фольклорі увіковічено образи народних героїв, борців за волю України. Зокрема, в цьому тексті образ Степана Бандери виступає як символ нескореності, впевненості у перемозі. Текст твору пройнятий пафосом юнацького запалу, готовності до боротьби і впевненості в те, що “в слухний час, задзвонять дзвони, затрублять труби” всі стануть до бою за щасливе життя.

Серед всіх повстанських колядок чи не найбільш велична доля судилася загально відомій колядці “Сумний святий вечір”. Вона здобула широку популярність і побутує в різних місцевостях України, а завдяки українській діаспорі – і на різних континентах. В Уличному нами записаний дещо скорочений варіант цього твору.

Увиразнення реальної картини сумної Святої вечері через відсутність рідних передає весь трагізм ситуації. Характеризуючи феномен цієї колядки, український фольклорист Євген Луцько зазначив: основна суть поетичної величі й довершеності аналізованого мотиву полягає в тому, що народний колективний автор при його створенні й змалюванні надзвичайно майстерно опирається на два давніх прообрази – Бога і роду-сім’ї. Ці обставини, а також художньо-поетична довершеність твору зумовили те, що повстанська колядка “Сумний святий вечір” стала шедевром усно-поетичної народної творчості періоду національно-визвольної боротьби українців²⁰.

Проаналізувавши записані в с. Уличне фольклорні матеріали, пов’язані із національно-визвольною боротьбою українців середини ХХ ст., варто зробити декілька висновків.

1. Повстанський фольклор – це системне, різножанрове, різнотематичне явище, збережене в усній традиції українців, одним із проявів якої є пісенна спадщина. Найбільш повно він збережений в місцевостях, де повстанський рух набув найбільших масштабів, передовсім у Галичині. Кожен населений пункт в регіоні, кожна сім’я –

це те середовище, де повстанська пісня побутувала, передавалася із покоління до покоління. Вона була живильним джерелом формування історичної пам'яті, почуття патріотизму.

2. Усе сказане повною мірою стосується і с. Уличне. Це свідчить про сприйняття його жителями ідей національно-визвольної боротьби. Локальні особливості побутування повстанських пісень виражаються у репертуарі творів.

3. У фольклорній традиції села побутують твори, майже всіх тематичних груп пісенної творчості повстанців. Співставлення текстів, записаних в селі, із текстами, записаними фольклористами і опублікованими в доступних нам виданнях, засвідчує численні варіативні відмінності, що наочно ілюструє процес подальшої фольклоризації повстанської пісні. Більше того, відбувалося і творення пісень на основі місцевих подій.

4. Проведені польові дослідження підтверджують достатньо добре збережену традицію повстанської пісні, особливо у середовищі старожилів села. Людям молодшого покоління властиве помітне звуження репертуару та фрагментарність знання тексту. Такі пісні відомі і дітям завдяки перш за все навчально-виховній роботі, яка проводиться вчителями у школі.

5. Дослідження пісенної повстанської спадщини важливе з огляду на сучасні пісні, які однозначно творяться народом в умовах продовження національно-визвольної боротьби в наш час. А тому дуже важливим є фіксація таких творів, їх популяризація, з тим щоб не переривалася культурна традиція народу, його історична пам'ять.

¹ Дем'ян Григорій. Українські повстанські пісні 1940 – 2000-х років (історико-фольклористичне дослідження) / Григорій Дем'ян. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2003. – С. 3.

² Пісні УПА / Зібрав і зредагував Зеновій Лавришин // Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 25. – Львів: Спільне українсько-канадське підприємство Літопис УПА, 1997. – 554 с.

³ Дем'ян Григорій. Українські повстанські пісні... – С. 581.

⁴ Дем'ян Григорій. Українські повстанські пісні... – С. 56–88.

⁵ Стрілецькі пісні / [упоряд. запис, вступ. ст., коментарі та додатки О. М. Кузьменко] / Оксана Кузьменко. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2005. – С. 190–196.

⁶ Стрілецькі пісні / [упоряд. запис, вступ. ст., коментарі та додатки О. М. Кузьменко] / Оксана Кузьменко. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2005. – С. 254–262.

⁷ Стрілецькі пісні / [упоряд. запис, вступ. ст., коментарі та додатки О. М. Кузьменко] / Оксана Кузьменко. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2005. – С. 354–358.

⁸ Пісні УПА // Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 25... – С. 80–81.

⁹ Пісні УПА // Літопис Української Повстанської Армії. – Т. 25... – С. 2.

¹⁰ Правдюк О. Українські повстанські пісні / Олександр Правдюк // Народна творчість та етнографія. – 1992. – № 2. – С. 13.

¹¹ Дем'ян Григорій. Українські повстанські пісні... – С. 228.

¹² Дем'ян Григорій. Українські повстанські пісні... – С. 36.

¹³ Кульчицький Юрій. Дрогобиччина й українська карта у світовій політиці / Юрій Кульчицький. – Дрогобич: Коло, 2007. – С. 77–78.

¹⁴ Стрілецькі пісні... – С. 592.

¹⁵ Дем'ян Григорій. Українські повстанські пісні... – С. 250.

¹⁶ Стрілецькі пісні... – С. 410.

¹⁷ Колядки та щедрівки. Зимова обрядова поезія трудового року / [упоряд., передмова і примітки О. І. Дея]. Нотний матеріал упорядкував Л. І. Гуменюк. – К.: Наукова думка, 1865. – С. 633–636, 771–772.

¹⁸ Дем'ян Г. Українські повстанські пісні... – С. 334–336.

¹⁹ “...Хай луна колядка в небесах”. Збірник українських колядок. Вид. 2-е, доповнене. Упорядкування, вступна стаття Миколи Гладкого / Микола Гладкий. – Дрогобич: “Посвіт”, 2010. – С. 122–113.

²⁰ Луньо Є. Повстанська колядка “Сумний святий вечір” / Євген Луньо // Народознавчі Зошити. – 2003. – № 1–2. – С. 35.

Микола Гладкий

Національно-визвольна боротьба українців в ХХ ст. у фольклорній традиції жителів села Уличне.

У статті на основі матеріалів, записаних в селі Уличне Дрогобицького району, проаналізовано локальні особливості побутування та збереження української пісенної творчості, яка пов'язана із національно-визвольною боротьбою українців в ХХ ст.

Mykola Hladkyi.

The folk traditions of the Ulychne village about Ukrainian national liberation struggle in the XX century.

On the basis of material that have been recorded in the Ulychne village Drohobych district, the local features existence and preservation of Ukrainian song creation, which is linked to the national liberation struggle Ukrainian in the XX century, are analyzed in this article.